

NEL-LO COLOM, Oriol i CHECA RIUS, Joan (2024)

L'atracció del camp i la ciutat: Percepcions i preferències de la joventut catalana respecte de l'entorn residencial

Barcelona: Generalitat de Catalunya. Direcció General de Joventut, 92 p.

<https://doi.org/10.57645/10.8080.11.2>

L'etapa biogràfica que s'estén des del crepuscle de l'adolescència fins a l'equador de la trentena, comunament designada sota el terme *joventut*, coincideix generalment amb aquella fase en la qual es manifesta una forma selectiva i conscient de mobilitat residencial, rellevant pel seu caràcter emancipador, en tant que contribueix a crear la contextualització espacial d'una trajectòria de vida. El número 68 de la col·lecció «Aportacions», publicada pel Departament de Drets Socials i Inclusió de la Generalitat de Catalunya, presenta l'estudi desenvolupat a partir dels resultats de l'Enquesta de la Joventut de Catalunya de 2022, l'objectiu del qual és precisament analitzar les percepcions i les preferències de la joventut catalana en relació amb l'entorn residencial. Aquesta anàlisi referma l'interès per una qüestió ja abordada a l'Enquesta de la Joventut de 2017, els resultats de la qual també van ser objecte d'estudi i restitució (Checa et al., 2019).

L'exercici de connotar geogràficament la perspectiva des de la qual s'observen i s'interpreten aquestes aspiracions permet argumentar la importància de la dimensió territorial en els trets que caracteritzen les societats contemporànies. Com bé assenyalen els autors, un d'aquests trets és l'increment exacerbant de la mobilitat en les diverses escales espaciotemporals. Propugnar aquesta importància implica també considerar atentament les implicacions polítiques que implícitament arrossega la relació de l'individu amb l'entorn en què s'assenta. Tot això en un context històric on l'espai geogràfic es troba cada vegada més travessat per xarxes i fluxos —materials i intangibles—, aspecte que contribueix a consolidar un paradigma basat en les *interrelacions* entre àrees dis-

tintes dins d'un mateix sistema territorial, en què els factors que històricament les han diferenciat —condicionant-ne, en conseqüència, el nivell d'atractivitat— van perdent pes, mentre que la tendència dels grups i les classes socials a distribuir-se i concentrar-se espacialment en funció de la capacitat —econòmica— d'escollir va adquirint una importància creixent.

No obstant això, la dialèctica conflictual sobre la qual es fonamenta l'oposició entre ciutat i camp —caracteritzada, generalment, per l'opressió exercida per la primera sobre el segon— continua alimentant de manera indiscriminada tant els discursos polítics com l'imaginari col·lectiu. Per tant, sembla oportú rescatar aquestes categories espacials —extensibles, per «sinècdoke ambiental», als contextos urbà i rural, les expressions dels quals assumeixen matisos diversos en funció de les especificitats territorials en què es manifesten—, considerada la intenció d'explorar les motivacions associades al potencial atractiu que cadascun d'aquests entorns exerceix sobre la joventut catalana.

L'aportació analitzada consta de set capítols, precedits per una presentació signada per Clara Quirante Soriano, actual directora general del Departament de Joventut, i una breu nota introductòria en la qual es destaca el caràcter continuatiu entre l'Enquesta a la Joventut de Catalunya realitzada el 2017 i la de 2022. Aquesta última, en incorporar un nombre més elevat de preguntes relatives a les preferències residencials, en consideració també a aquells qui resideixen en àrees rurals, ens obre la possibilitat de fer-ne una anàlisi més profunda.

El primer capítol exposa el marc teòric del fenomen estudiat, menys extens que el de l'informe de 2019 (Checa et al., 2019), i el contextualitza paral·lelament a la presentació de l'objectiu general, corresponent a l'anàlisi de les raons que els joves esgrimeixen per justificar la seva voluntat de canviar d'entorn residencial, d'acord amb la seva ubicació actual. Les preguntes que guien la investigació —i que substitueixen les hipòtesis de l'aportació anterior (Checa et al., 2019)— es refereixen a la propensió de la població jove a migrar entre contextos urbans i rurals; a la correlació d'aquesta propensió amb variables socioeconòmiques, i, darrerament, a l'ús recurrent de determinats conceptes en l'argumentació de les seves preferències, evidenciant la influència persistent dels arquetips territorials clàssics en l'imaginari geogràfic compartit.

En el segon capítol s'hi destaca l'interès de l'estadística oficial de la Generalitat de Catalunya, l'última edició de la qual (de 2022) constitueix la font principal de l'informe, específicament per la dimensió subjectiva del jovent respecte a la percepció autodefinidora del territori en què resideix, alhora conjugant aquesta percepció amb la voluntat de canviar-lo. En termes metodològics, es combinen amb exhaustiva eficàcia tècniques d'anàlisi quantitativa, especialment rellevants a la primera fase, i qualitativa, essencials per al desenvolupament de la segona.

El tercer capítol ofereix una síntesi de les tendències principals. S'hi observa que més del 35% dels enquestats (un de cada tres joves) es mostra predisposat a canviar d'entorn i que hi predomina el flux hipotètic de la ciutat al camp sobre la preferència inversa. No obstant això, només un terç d'aquests joves planeja concretar la seva aspiració en els cinc anys següents, i paradoxalment és més elevat el percentatge dels qui, des de municipis rurals, preveuen traslladar-se a un entorn urbà. A la vegada, s'integren orgànicament a la presentació dels resultats algunes conside-

racions, el contingut polític de les quals es reconeix en les implicacions que les esmentades migracions tindrien en termes de planejament territorial —especialment en referència a les conseqüències que aquests fluxos podrien significar en termes de dotació d'habitatge.

En el quart capítol té lloc l'exploració de correlacions entre les preferències del context territorial i variables de tipus socioeconòmic. És possible observar com, entre aquells que resideixen actualment en un municipi urbà, però que estarien disposats a desplaçar-se a un de rural, es confirma una propensió més elevada en els homes joves de més edat, en els qui ja s'han introduït en el mercat laboral —ocupats o en situació d'atur—, en els qui compten amb ingressos més baixos, entre els emancipats i, finalment, en les persones d'origen estranger. D'altra banda, l'aspiració de traslladar-se des del camp fins a la ciutat és més acusada entre dones més joves, entre aquelles que encara no s'han incorporat al mercat laboral i entre aquelles que encara no s'han emancipat. Per tant, malgrat que les correlacions amb variables com ara el nivell d'estudis o la renda presentin analogies entre els dos grups de migracions potencials, en els altres casos la situació sembla ser l'oposada.

Finalment, l'anàlisi se centra en el contundent predomini de certes nocions en la configuració —i argumentació— del *desig o rebuig* envers les categories ambientals abordades en l'estudi estadístic. El cinquè capítol examina, doncs, la freqüència amb què han estat emprats determinats conceptes en la primera de les dues motivacions que les persones joves entrevistades podien aportar per justificar la seva preferència relativa a l'entorn residencial. L'anàlisi comparativa de la primera columna de les taules recopiladores, en què s'agrupen els termes més recurrents en relació amb la voluntat de traslladar-se a, o de quedar-se en, l'entorn rural o urbà, evidencia la persistèn-

cia d'una retòrica dicotòmica i reiterativa, que alhora sembla suggerir una equivalència entre els imaginaris espacials associats a cada context, amb independència de l'entorn actual de residència.

Dit d'una altra manera: tant aquells que viuen al camp com aquells que, residint en un municipi urbà, contemplen la possibilitat de traslladar-s'hi, comparteixen una mateixa representació idealitzada de la ruralitat, que en molts casos s'allunya significativament de la realitat de nombrosos territoris no urbans. Es tracta d'una representació geogràfica que associa l'espai rural a una anhelada dilatació de les temporalitats, la definició del qual generalment correspon als aspectes «negatius» d'allò que ocupa el centre —del mapa, de l'atenció, de les polítiques—; un espai que a Catalunya, paradoxalment, s'identifica amb l'interior del territori, en contraposició als grans nuclis urbans que ocupen la franja litoral. Un espai del qual se'n determina l'atractiu en una funció proporcional a la seva dimensió física i morfològica (ja exaltada als *Idil·lis* o a les *Èglogues*, per citar dos clàssics de la literata bucòlica), entesa com un vincle d'accés a la *natura*, en extenuat antagonisme amb la *cultura*, concebuda com a confinada a la ciutat. En definitiva, el *locus amoenus* de *Le Myricae*¹ de Pascoli (1911), que se sol il·lustrar depravat de la seva dimensió política. Així, no sorprèn constatar com, iterativament, el *camp* respongui cada vegada més a una necessitat de caire individual i privat —que l'experiència postpandèmica ha ben posat en relleu—, on pareix assumir-se amb resignació l'absència del que és públic.

Un fenomen similar es produeix amb la conceptualització de l'entorn urbà. Cimeja una imatge profundament arre-

lada, encara que en part obsoleta, de la ciutat com l'espai natural de la modernitat i el progrés regit per lògiques utilitàries que, per dir-ho amb Simmel, es projecten sobre la vida de l'esperit (Simmel, 1903) i que, a la primacia dels afectes que singularitzen les relacions socials al camp, contraposa el caràcter calculador i intel·lectual de qui viu a la ciutat. El món urbà s'identifica, doncs, amb l'espai de la *comoditat* i de l'accés als serveis de benestar i oci, però també amb la frenètica esquizofrènia dels ritmes imposats per un model de vida basat en l'acumulació. En definitiva, es tracta d'un entorn del qual ràpidament es desenvolupa una dependència, fins i tot quan les condicions en propulsen l'expulsió.

Posteriorment, en l'últim apartat, s'hi exposa el sistema tipològic de les motivacions que orienten una elecció o una altra. La selecció de respostes representatives i la seva agrupació posterior en set categories de motivacions —d'entorn (I); de percepció general, identitat i estil de vida (II); econòmiques i laborals (III); familiars (IV); de mobilitat i telecomunicacions (V); d'habitatge (VI), i d'estudis (VII)— es presenta amb una gran destresa estilística, i sobresurt, a més de per la seva coherència interna, per la intrigant articulació del conjunt de veus recollides a l'enquesta. L'aposta per una narració rica en citacions, que aprofundeix en la dimensió qualitativa de l'estudi, ofereix al lector una exploració captivadora de la subjectivitat a la qual s'ha fet referència prèviament.

Entre les conclusions presentades pels autors, cal destacar-ne, en primer lloc, l'existència d'una correlació entre les preferències residencials i les característiques socioeconòmiques. En termes generals, la població jove de Catalunya

1. Representació que contrasta amb la realitat rural documentada en els treballs de Nuto Revelli, qui va centrar gran part de la seva producció acadèmica en l'estudi de les dures i miserables condicions de vida del camperolat de la província de Cuneo (Piemont) durant la postguerra (Revelli, 1977, 1985).

continua identificant l'entorn urbà com el seu espai residencial predilecte, si bé la possibilitat de desplaçar-se respon en gran mesura al desig d'allunyar-se de les problemàtiques que es concentren a les ciutats. Així mateix, entre aquells que contemplen un canvi de residència, les motivacions relacionades amb aspectes materials i contingents —com ara l'accés a l'habitatge, els serveis, el transport o la floridura del mercat laboral— continuant situant-se en un segon pla davant dels factors vinculats a l'entorn (I) i la percepció (II), la qual cosa confirma, inevitablement, la influència que encara exerceixen els imaginaris espacials entre el jovent —no només català, com corroboren les dades de la recerca *Giovani Dentro* (de 2021, recollida a Membretti et al., 2023), a càrrec de l'associació italiana Riabitare l'Italia. Tanmateix, és preable observar com, paradoxalment, aquests imaginaris posseeixen una valència merament ideal. L'opció de traslladar-se al camp no implica, en cap cas, una renúncia als atributs positius del *modus vivendi* urbà, sinó que més aviat es planteja com una dilatació de la ciutat en el territori, allà on esdevé possible defugir les facetes que determinen la corrosió d'algunes dimensions de la quotidianitat, i alhora sense romandre «al marge» d'altres que, ans al contrari, l'enriqueixen.

En definitiva, l'aspecte més revelador de l'estudi no es limita a mostrar les preferències residencials d'aquells que viuen en un entorn i que consideren la possibilitat de canviar-lo, sinó oimés a fer paleses les condicions actuals —determinades en gran mesura per la interacció entre els mercats immobiliari i laboral, d'una banda, i les característiques socio-

econòmiques de la joventut, de l'altra— que obstaculitzen o que afavoreixen la realització de tals aspiracions. Prospeccions com la realitzada per Joan Checa i Oriol Nel-lo resulten fonamentals per informar i orientar les polítiques públiques en matèria de planejament, atès que contribueixen a reduir la bretxa que encara separa un horitzó en què ja no caldrà lluitar pel que és evident.

Referències bibliogràfiques

- CHECA, J. R.; SOLÉ, L. i NEL-LO, O. (2019). *L'atracció del camp: La percepció i l'atractiu de l'entorn rural en la joventut catalana resident en àrees urbanes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- MEMBRETTI, A.; LEONE, S.; LUCATELLI, S. i STORTI, D. (2023). *Voglia di restare: Indagine sui giovani nell'Italia dei paesi*. Milà: Donzelli.
- PASCOLI, G. (1911). *Le Myricae*. Florència: Accademia della Crusca (edició 1974).
- REVELLI, N. (1977). *Il mondo dei vinti: Testimonianze di vita contadina*. Torí: Einaudi.
- (1985). *L'anello forte. La donna: Storie di vita contadina*. Torí: Einaudi.
- SIMMEL, G. (1903). *Die Großstädte und das Geistesleben*. Armando Editore (edició de 1995).

Sara Sánchez-Valverde Albarello

Politecnico di Torino

Future Urban Legacy Lab

sara.sanchez@polito.it

<https://doi.org/10.5565/rev/dag.1320>

© de l'autora